

„A Tisza-parton mit keresek?”

„Nyakkendőben is mindig pap vagyok”

BESZÉLGETÉS BENYIK GYÖRGY TEOLÓGUSSAL

„Nem azért jöttem, hogy elítéljem a világot...” – annak idején ezt, az őt ma is leginkább jellemző krisztusi gondolatot választotta papi jelmondatául Benyik György teológus, a Szegedi Hittudományi Főiskola szentírástudomány professzora, akinek neve elé pápai káplánként a monsignore cím is dukálna. Az efféle külsőségekre, címre, rangra keveset adó teológus Szeged legnépszerűbb polgárai közé tartozik. A római katolikus hívek közül sokan lelki vezetőjüknek tartják, más egyházak képviselői ökumenikus szemléletéért, nyitottságáért becsülik, a nem hívők a toleráns, haladó gondolkodású tudósembert és modern egyházi személyiséget látják benne. Két évvel ezelőtt Szeged polgármesterének felsőoktatási és egyházügyi tanácsadója lett, azóta – igaz, nem a frontvonalban – a helyi politikának is egyik alakítója. Idén nyáron a szegedi felsővárosi templomban megtartott ezüstmiséjén hívei és tanítványai körében ünnepelte pappá szentelésének huszonötödik évfordulóját. Tudományos alkotó- és szervezőmunkáját továbbra is a régi lendülettel folytatja, nevéhez fűződik a kiemelkedő biblia tudósok részvételével 1989 óta évente megtartott Szegedi Nemzetközi Biblikus Konferencia megrendezése. Eddig közel harminc jegyzete, tankönyve és teológiai szakkönyve jelent meg. Társfordítója és szerkesztője volt például Aquinói Szent Tamás Catena Aureájának, amely nemrégiben a JATEPress kiadásában látott napvilágot. Vallási műsoraival, rádió- és tévéinterjúival, cikkeivel fontos szerepet játszik az egyházakról, vallásokról szóló tudományos ismeretterjesztésben. A hittudományi főiskolán található otthonában pályafutásáról és szegedi kötődéseiről is beszélgettünk.

– Milyen családi indíttatás, gyermeki élmények irányították a papi pályára?

– Szorgalmas svábok és közéjük keveredett szlovákok háromgyermekes családjába születtem Soltvadkeren, a bor és az alkoholizmus hazájában. Édesanyám Benkóczki lány, családja a Felvidékről, valahonnan a lengyel határ közeléből vándorolt le az Alföldre. Egész familiája katolikusnak számított. Apai ágon viszont evangélikus vagyok, sőt még egy baptista prédikátor nagybácsi is volt a rokonságunkban, akivel nem tartottuk

a kapcsolatot, mert anyám határozott szándéka az volt, hogy miután megházasodnak, apám és a születendő gyermekeik is katolikusok legyenek. Ennek megfelelően teljesen katolikusnak nevelkedtem, így történhetett, hogy gyerekkoromban kinyitottam az evangélikus templom előtt az utcai csapot, hadd árássa el őket a víz. Később azonban betévedtem osztálytársaimmal az evangélikus hittanra. (Soltvadkerten ugyanis evangélikus, református, baptista és ókatolikus gyülekezet is van.) Amikor megjelentem az evangélikus hittanon, a lelkész közölte, hogy apám után valójában evangélikus vagyok.

– *Milyen volt ezzel szembesülni?*

– Érdekes. Ez elsősorban azt jelentette számomra, hogy akkor a soltvadkertiek gazdagabb rétegéhez kellene tartoznunk, hiszen az evangélikusok – felerészt svábok, felerészt szlovákok – mindenképp a település leggazdagabb famíliái voltak. Iskolás koromban meghatározó élményem volt a település könyvtára, ahová mindig lopva jártam, otthon ezt ugyanis haszontalan időtöltésnek tekintette a család. A könyvtárosunk, Katika néni, meglehetősen csinos, fiatal és okos hölgy volt, aki szívesen látott bennünket, és hagyta, hogy órákon át kedvünkre böngésszünk. Eleinte Jules Verne és Karl May könyveit faltam, és mindent, amit a gyerekek általában olvasni szoktak. Tanyán laktunk, akkoriban még esténként petróleumlámpával világítottunk. Úgy lehetett hosszabban olvasni, ha feltöltöttük a lámpát vízzel, mert akkor a felszínre került maradék petróleum az utolsó cseppig elégett. Sokszor ágyban olvastunk testvéreimmel és édesanyámmal együtt, egymásnak adva a Winnetouról, Csingacsugkról és a többi hasonló hősről szóló regényeket. Megszerettem az olvasást, rájöttem, hogy az általános iskolás irodalom és történelem tankönyvekben sokkal kevesebb van a költőkről és írókról, de a történelmi eseményekről is, mint amit a témáról tudni lehetne. Ezért elhatároztam, hogy én is írok egy nagy enciklopédiát. Egy kockás füzetbe el is kezdtem írni a nagy összefoglaló művem. Verseltem is, zongorázni is szerettem volna, de azt szüleim túl nehéz hangszernek tartották, mert nem tudtam volna bárhová magammal vinni. Ezért végül hegedűn kellett tanulnom. Föl is léptem a helyi kamarazenekarban: november 7-én együtt hegedültük a többi általános iskolással „A munkásság felszabadításáért” kezdetű mozgalmi indulót. A színjátszó körben pedig tagja voltam a szavalókórusnak, amely Vietnámmal szolidáris verseket skandált a díszünnepélyen. A soltvadkerti általános iskola, akkoriban feljövőben lévő intézmény volt, próbálkozott gimnázium beindításával is. Igaz, abból végül nem lett semmi, de annyi haszna mindenképpen volt, hogy a tanárok ennek érdekében igyekeztek látványosan emelni az oktatás színvonalát. Mivel azonban épp az én időmben fulladt be a gimnáziumi kezdeményezés – bár érvényes felvételim volt a soltvadkerti gimnáziumba –, átirányítottak Kiskunhalasra tanulni, ahol az orosz vagy a kémia szakos osztály közül választhattam. A kémia szakot választottam, mert úgy gondoltam, majd misszionárius leszek, amihez előbb orvosi vagy gyógyszerészi képzés szükségeltetik. Egy éven át jártam Soltvadkertről Kiskunhalasra, majd nagy titokban átiratkoztam a kecskeméti piarista gimnáziumba, ahol szembesülnöm kellett a kellemetlen ténnyel: nem tudom, hogy hívnak. Ugyanis anyám engem Gyulának keresztelt, apám viszont, amikor néhány fröccs után elment a tanácsházára, már Györgyöt diktált az állami anyakönyvbe. Az általános iskolában mindvégig Gyulának hívtak, hisz anyám diktálta be az adataimat, ám a gimnáziumban, ahol a hivatalos tanácsközi anyakönyv alapján kellett bejegyezni a nevemet, már Györgyként tartottak számon. Sokként hatott rám, de aztán megszoktam a kettősséget: hol az állami, hol az egyházi anyakönyvben szereplő a hivatalosan elfogadott ne-

vem. Végül a szentelésem napján a plébánosunk oldotta meg a problémát: a Gyula mellé egy vesszőt tett, és beírta az anyakönyve a Györgyöt is.

– *Miért váltott gimnáziumot?*

– Akkor már kacérkodtam a papi pálya gondolatával, és így ösztöndíjat kaptam a kalocsai egyházmegyétől és bentlakást a piaristáktól. Átköltöztem Kecskemétre, ami Soltvadkerthez képest számomra nagyvárosnak tűnt. Rangos gimnáziumban és jó internátusban tanulhattam, a magyartanárom például Lukács László, a Vigilia mostani főszerkesztője volt. Később döbbsentem csak rá, milyen jó művészeti képzést kaptunk. Amikor New Yorkban, a Guggenheim múzeumban jártam, már nem volt újdonság számomra a modern művészet, hiszen nekünk azt is tanították. Akkoriban a piarista gimnázium egy nagy gyűjtőgimnázium volt, ahová az ország minden részéből összegyűltek a fiúk. Bennünket, egyházmegyei támogatottakat, akik papnak készültek, különlegesen kezeltek, nem volt szabad lányokkal szóba állnunk. Persze az évfolyamunk ez ellen a rendelkezés ellen fellázadt, nem volt hajlandó fiú teazsúrt tartani, lányokat is meghívtunk.

– *Milyen volt a gimnázium szellemisége?*

– Változó. A tanároknak nagyon kellett vigyázniuk, hogy politikailag ne kompromittálódjanak, mert ez az iskola működését veszélyeztette. Amikor egyszer október 23-án néhányan fekete öltönyt húztak, abból bizony komoly probléma keletkezett a városban, hivatalos helyről megfenyegették az iskolát.

– *Az oktatást áthatotta egyfajta óvatos ellenzéki hangulat?*

– Irodalomból és történelemből a tanáraink általában elmondták a hivatalos verziót, majd rátértek annak ecsetelésére, hogyan is volt valójában. Óriási dolognak számított akkoriban, hogy vendéglőadóként Rónay Györgyöt hallgathattuk, Ady istenes verseit is tanították, de olvashattuk Füst Milánt, Mórát, sőt Mauriacot is. Elemeztük a Johanna-témát, Brechtet tanultunk, de nemcsak a szocialistával ismertettek meg, hanem a színházújítóval is. Kulturáltan és óvatosan történelemből és gazdaságföldrajzból is megkaptunk minden korrekt információt. Ilyen értelemben a piaristák nagyon haladók voltak. A tanárok a kollégium régi épületét tulajdonképpen velünk építették át esztétikusabbra, együtt dolgoztunk, és így egyfajta manuális kreativitást is elsajátítottunk tőlük. Ott tapasztaltam meg, hogyan lehet szinte a semmiből valamit megteremteni, vagy újjávarázsolni. Érdekes volt, hogy az órán még Brechtről vitatkoztunk, majd ugyanaz a tanár mutatta meg nekünk, hogy kell megszünni a festéket és felkenni az irodabútorokra. Az ország különböző vidékeiről verődtek össze a gyakran helyi dialektusban beszélő diákok, így hamar kirobbant a vödör-vita. Ma sem tudom, hogyan kell mondani: veder, vödör, vedér vagy vöder. Mindegyik változatnak akadt közöttünk elszánt képviselője. Berobbant az életünkbe a Beatles is. Emlékszem, Gaetler Janó volt az első, aki egy eredeti Beatles-lemezt hozott. A Yellow Submarine és a többi híres szám nagyon népszerű volt nálunk. Szerettük a Rolling Stones-t is, a tanárok minden olyan dolgot engedélyeztek, ami nem befolyásolt bennünket rossz irányba. Iskolai rádióstúdió működött, ahonnan bömböltethettük ezeket a zenéket. Biciklitúrákat szerveztek, hegymászást, evezést tanítottak nekünk. Amit manapság cserkészlet címszó alatt művelnek, azt a piaristák már akkor csinálták.

– *Kecskemét után a Szegedi Hittudományi Főiskola következett...*

– Szegedet annak előtte egyáltalán ne ismertem, csak azt tudtam, hogy Kecskemétenél is nagyobb város, és egyeteme van. A hittudományi főiskola épületében minden szürke és fekete volt, ami borzasztóan nyomasztott, ráadásul a képzés sem volt igazán magas színvonalú. Mindig fekete ruhában vagy reverendában kellett járnunk, ami ellen egyszer fölláztam, és sárga nadrágot vettem fel. Sétapárok voltak kiírva, és a nagykörúton kívülre csak engedéllyel mehettünk. Szerencsére ez az időszak csak egyetlen évig tartott, mert a Budapesti Hittudományi Akadémiára kerültem, ahol a szeminárium rektora a sorsanalízissel foglalkozó neves pszichológus, Szondi Lipót egyik első munkatársa, Zemplén György neotomista filozófus volt. Ő írta az első magyarországi monográfiát Szondi munkásságáról, de az ÁVH a teljes anyagot elvitte és bezúzta, így legnagyobb bánatára sohasem kaphatta vissza. Ennek ellenére külön előadásként tanította nekünk a Szondi-módszert. Hallatlan nagy Wagner-rajongó volt, nemcsak engedte, hanem örült is, ha koncertekre, operába, színházba mentünk. Azt akarta, hogy mindabból, amit Budapest, mint kulturális központ nyújtani tud, a legtöbbet profitáljuk. Sokszor maga is eljött velünk, a szünetekben meghívott bennünket egy kávéra vagy konyakra, s közben elmagyarázta a Wagner-művek mitológiai hátterét, keletkezéstörténetét. Imádott velünk lenni. A szó pozitív értelmében életművész volt.

– *Professzorai közül kikre emlékszik ma is szívesen?*

– Az intézetet meghatározó gondolkodó Nyíri Tamás filozófiaprofesszor volt, akinek előadásai eseményszámba mentek, bár az ő egyénisége akkor a magyar egyházi körökben nagy ellenállást váltott ki. Ő indította el a civil oktatást, bennünket pedig antropológiai, szociológiai szemléletre tanított. A másik filozófia tanszéken tanított spirituálisom, Paskai László is, aki egyszer abból a képből kiindulva beszélt nekünk a papi hivatásról, amikor a pap monstranciával megáldja a híveket. Azt mondta, a jó pap arcát elfedi az Oltáriszentség mutatója. Mert nem magát akarja a világnak adni, hanem a szentségi Jézust és kegyelmét. Ez a mondat nagyon megragadt bennem. A Hittudományi Akadémián ismerkedtem meg a héber és a görög nyelvvel, akkoriban még szírt és akkádót is kellett tanulnunk. Sajnos sokat felejtettem, ma már legfeljebb annyit tudnék megmondani egy szövegről, hogy valóban szír betűkkel van-e írva.

– *Hogyan képzelte el akkoriban a papi pályafutását?*

– Romantikusan. Úgy gondolom, ma is hiányzik az olyasfajta közösségi nevelés, amelynek szilárd etikai normái is vannak, ami az embert a teljes valóságra, akár Isten felé is megnyitja. Úgy éreztem, nekem ezen a területen kell tevékenykednem. Mindig tanítani akartam, noha az se állt tőlem távol, hogy templomban prédikáljak, ezt ma is szívesen teszem. A vallási közösségnek, ahol a jobb emberek gyűltek össze, akkoriban egyértelműen pozitív értelemben vett ölmelege volt. Mára ez szertefoszlott, ma már más a vallás funkciója Magyarországon. Akkoriban vallásosnak lenni szinte egyet jelentett azzal, hogy független, ellenzéki gondolkodó vagy. Nagyon csábított ez a fajta ellenzékiesség, úgy éreztem, leginkább papként tudom ezt megtenni. Tudtam, hogy nagy áldozatot jelent, de úgy gondoltam, talán megéri. A diplomamunkámat a magyar nyelvű szentírásfordításokból, illetve a magyar nyelvű biblikus irodalomból írtam. Az akadémia után hároméves káplánság következett Kalocsán, a város szélén, a katonai lakótelep és a történelmi város között.

– *Milyen meglepetések érték ott?*

– Nem számítottam arra, hogy annyira ellenőriznek bennünket, és hogy az állam akkora apparátussal minden megmozdulásunkat számon tartja. A pedagógusokat ak-

koriban az egyház ellen informátorokként használták, akár akarták, akár nem. Olyan felméréseket kellett elvégezniük, amelyekből következtetéseket lehetett levonni a családok vallásosságával kapcsolatban. Hamar szembesültem azzal, hogy minden kijelentésemet valahol regisztrálják. Persze működött az „egyházi CIA” is, hiszen a párttagok nagymamái visszamondták nekünk, amit otthon hallottak párttag gyermekeiktől. Akkoriban még – a beatkorszak visszamaradottjaként – hosszú hajú fiatalember voltam, általában kockás öltönyben, vagy farmerban jártam, megjelenésem alapján nem lehetett tudni, hogy pap vagyok. Így aztán bejutottam a tiszti klubba, a tanárok összejöveteleire, mintha magam is pedagógus lennék. Többel jó barátságba is kerültem, előfordult, hogy lediktáltam a gyerekeknek, milyen válaszokat kell adniuk az iskolai felmérésekre, hogy ne legyen belőle probléma a családjuk számára. Kapcsolatba kerültem a cigánysággal is, cigányhittant szerveztem. Talán még ma is el tudnám mondani cigányul a Miatyánkot. A kalocsai cigányság tulajdonképpen három kasztra oszlott, oktatni is csak kasztonként lehetett őket. Akkor robbant ki az első botrány, amikor a legjobb kasztba tartozó gyerekeket kisdobossá avatták az iskolában, és a templom előtt elvonulva az ifjú cigány kisdobosok jó hangosan: „Dicsértessék a Jézus Krisztus” akkoriban üldözendő egyházi köszöntéssel üdvözöltek engem a templomkertben. A másik botrány akkor tört ki, amikor osztályfőnöki órán világnézeti kérdések kapcsán közölték: „A Gyuri nem így mondta nekünk.” A közösségi szellem erősítése érdekében együtt fociztam a gyerekekkel, színjátékos szakkört szerveztem nekik a plébánián. A hivatalos kulturális élet haldoklott Kalocsán, emlékszem, egyedül Latinovits Zoltán előadástje verte föl a port a városban, amikor a Korinthusi levélből a Szeretethimnusz szavalta óriási sikerrel. Erre azt mondták: ez a klerikális reakció erőlködése. Számomra ez a Kalocsán eltöltött három év adta meg a lehetőséget, hogy a szélesebb értelemben vett társadalmat megismerjem. Kórházlelkész is voltam, bár utáltam hente kétszer kórházba járni. Kalocsán szembesültem a halállal, a szociális nyomorúsággal. Cigányok és szociális otthonok lakói éppúgy voltak a híveim között, mint jobb módúak. Szembesültem a faramuci helyzetben lévő párttagokkal, akik kényszerűségből és rossz lelkiismerettel voltak azok, és két faluval odébb jártak templomba. Hivatalomnál fogva a város vezetésével is tartottam kapcsolatot, amely tulajdonképpen akceptált bennünket, mint ellenzékiet.

– *Hogyan került ki Rómába?*

– Máig sem tudom egészen pontosan felgöngyölíteni ennek a folyamatát. A római éveket életem legapokaliptikusabb időszakának tartom. Előtte itthon egy éven át „labdáztak” velem a hatóságok. Ez már az enyhülés időszaka volt a kádári politikában, amikor már lehetett, sőt kellett is kiküldeni papokat tanulni Rómába. Először csak azt engedélyezték, hogy a Szegedi Hittudományi Főiskolán tanítani kezdjek. Egy évig oktattam itt bibliai bevezetést, hébert, görögöt, szociológiát és ökumenizmust, amelyek egymástól eléggé távol álló tantárgyak. Ezen felül még prefektus is voltam. Közben megpróbálták rávenni, hogy a Magyar Népköztársaságot „támogassam és képviseljem”, akkor kiengednek. Az ezzel járó „feladatokat” nem voltam hajlandó vállalni, ezért sokáig úgy tűnt, nem utazhatok ki. Végül Ijjas József érsek, aki támogatta a terveimet, komoly huzavona után elérte, hogy kiengedjenek. Így amikor a szegedi rektor, Dankó László – a későbbi kalocsai érsek – 1979-ben a római Pápai Magyar Intézet rektora, egyben a magyar egyházmegegyek vatikáni ügyintézője lett, én is kimehettem vele. Rómában beiratkoztam a Gregoriana egyetemre, azon belül is a Pápai Bibliikus Intézetbe. A Via Giulián laktunk, a Magyar Kulturális Akadémia épületében, amit a repre-

zentatív Falconieri palotából alakítottak ki. A második emelet a papok számára fenntartott Pápai Magyar Intézet volt, alattunk-fölöttünk a kommunista alkalmazottak dolgoztak. Egyfajta szendvics közepén voltunk, sokáig nem értettem, miért nem lehet hozzánk vendéget hívni. Rögtön regisztráltak ugyanis, ha valaki nálunk járt, mint ahogyan azt is, mikor, mennyi időre megyünk ki az intézetből. A leveleinket csak azután kaphattuk meg, hogy az állami alkalmazottak átvizsgálták. Ezek az „élmények” annyira hatottak rám, hogy tíz évig nem voltam hajlandó visszamenni Rómába.

– *Azért biztosan maradtak kellemesebb emlékei is...*

– Meghatározó élmény volt a Gregoriana, ahol vagy harminchat különböző nemzet fiai jöttek össze. Az oktatás hivatalos nyelve az olasz volt, de németül, angolul, franciául és spanyolul is tartottak előadásokat, sőt vizsgázni is lehetett ezeken a nyelveken. Ott kellett rájönnöm, milyen kicsi nyelv is a magyar. Az egyetem nemzetköziisége mellett az oktatás szintje is meglepő volt. Míg Szegeden például ketten tanítjuk a bibliatudományt, a Biblikus Intézetnek mintegy hatvan oktatója és óriási könyvtára volt. Eleinte kicsit nyomasztóan is hatott rám, hogy egy ekkora intézetben, hatalmas szakirodalommal kell megbirkóznom. Ráadásul a biblikus tanulmányok poliglottak, mindig az eredeti nyelvű szövegekből kellett kiindulni. Rettentő gyötrelmes volt, amikor olaszul magyarázták el számomra a héber filológiát, miközben előtte csak egy évig tanultam olaszul. Volt, amikor elsírtam magam, mert sehogyan nem tudtam elképzelni, hogy miként fogok vizsgázni. Mára sem tudom, hogyan tettem le az első vizsgáimat, mert csak a második évben kezdtem el jól beszélni olaszul. A kollégiumban magyar kolóniában éltünk, amelynek azért komoly diplomáciai kapcsolatai voltak, olykor megfordult nálunk a bíboros vagy egy-egy vatikáni vendég is. Számomra teljesen ismeretlen világba csöppentem, egy idegen országban a nemzetközi magas diplomácia képviselőivel kerültünk kapcsolatba. Akkor nem is éreztük ennek a jelentőségét, hogy Casaroli bíboros vagy más vezető vatikáni személyiség ellátogatott hozzánk ebédre, vagy hogy közelről láthattuk II. János Pál pápa karizmatikus személyiségének hatását az egyházra. Öt-tíz év múlva mértem csak fel mindezek súlyát. A figyelmemet akkoriban az kötötte le, hogy megküzdjek a nyomasztó méretű tananyaggal, és elkészítsem a disszertációm, amit végül az efezusi levél „hagioi” fogalmáról írtam meg.

– *Rómából, a Vatikánból mennyit ismert meg?*

– A vatikáni múzeumokat, képtárakat megismerhettem, de például arra már csak tíz évvel később volt lehetőségem, hogy a Szent Péter bazilika kupolájába felmenjek. Diákként ugyanis sohasem volt rá pénzem. A történelmi várost, a Forum Romanumot persze sokszor megnéztem. Egyik vasárnap délután láttam a Forumon egy kisgyereket ott sétáló római családot. Amikor a kisgyerek a lefektetett korinthusi oszlopokhoz szaladt játszani, rádöbentem, hogy neki első élményei közé tartoznak ezek a klasszikus formák, így már élete első éveiben testközelbe kerül az anyagi kultúra olyan formáival, ami számunkra elképzelhetetlen. Hiszen ha nálunk egyetlen kis darab római kori tárgyi emlékre bukkanunk, azt már annyira megbecsüljük, hogy múzeumba zárjuk. Élmény volt számomra, hogy mindennap átmehettem a Campo Dei Fiorin, ahol Giordano Brunót megégették. Ez a tér akkoriban is virágpiac volt, és most is az. Róma reneszánsz emlékei új dolognak számítanak, nem is tartják őket annyira értékesnek, mint az antik épületeket. Akkoriban még tombolt Rómában a nyílt szex reklámhadjárat, mindenütt látni lehetett ennek jeleit. Amikor megérkeztem a Termini pályaudvarra, a Szentatya fotója helyett két óriási mell fogadott, amit egy ha-

talmas tűzfalra festettek. Középkori hangulatot éreztem: egyszerre volt jelen Rómában az intenzív vallásosság és az elképesztő szabadosság. A katolikus egyetem nyitó miséje a Szent Péter bazilikában kísértetiesen emlékeztetett Fellini Róma című filmjének egyik jelenetére, az egyházi divatbemutatóra. Akkor anakronisztikusnak tündek ezek a pompázatos egyházi ruhák, de a látvány kapcsán vált nyilvánvalóvá számomra, hogy az egyház mennyiféle hagyományt és kultúrát egyesít magában. Róma, mint a kereszténység fővárosa, kulturális nagyhatalomnak tűnt számomra, akkor még nem tudtam a vatikáni múzeumokat összehasonlítani a British Múzeummal. Hogy igazából mi Róma, azt akkor éreztem meg, amikor először visszatértem Budapestre. Ekkorra a Parlament épülete összezsugorodott, a pesti forgalom csöndesnek számított, amikor pedig visszajöttem Szegedre, sokkal kisebbnek látszott a Dóm is. A kedvenc itáliai városom egyébként nem Róma volt, hanem a szebb és esztétikusabb Firenze, amit alaposabban is megnézhettem. Bejártam Olaszország jó részét, láttam Nápolyt, Caprit, Assisit. Azt, hogy a kultúra és a kultúrhatások nemcsak a történelemliteratúrákban, hanem a valóságban, az anyagi kultúrában, az életmódban, viselkedésmódban is megnyilvánulnak, Olaszországban tapasztaltam meg először. Mint ahogyan azt is, mit jelent megszólalni egy másik nyelven.

– *Szegedre visszatérve milyen feladatok várták?*

– Amikor 1980-ban, két év után váratlanul hazarendeltek, átvettem a szegedi biblikus tanszéket. Akkor már itt is lehetett civileket tanítani. A korábbi, harminc hallgatót oktató iskolánk hamarosan négyszáz főre duzzadt. Közben tanítottam Budapesten is. Óriási oktatói munkába csöppentem, amelynek egyik következménye volt, hogy egyetemi tankönyveket kellett írnom. Magas óraszámokban tanítottam, minden vizsgaidőszakban két-háromszáz hallgatót vizsgáztattam. Rómából hazahoztam egy tudományos igényességet, de itt nem találtam meg a növendékeknél az előzetes műveltséget, amire építhettem volna, az iskolában pedig nem álltak rendelkezésemre megfelelő segédesszerek. Ezért kezdtem könyveket, jegyzeteket írni. Ma már vagy a harmincadiknál tartok. Persze nem egyedül csináltam ezt, könyveim szövegének korrigálásában sokat segített Szőnyi Etelka, aki a JATEPress vezetőjeként könyveim kiadója is. A főiskolán jó kollektívába kerültem, a kollégák az országos átlagnál sokkal nyitottabbak voltak. Jó viszonyban voltunk egymással, és kicsit talán versenyeztünk is, ki írja a jobb könyveket. Közben a Szeged-Tarjánvárosi Egyházközségben megismerkedtem az ottani aktív keresztényekkel. Azt hiszem, máig sem méltatták méltóképpen Singer Feri bácsit, aki a tarjáni templom felépítésével ellenzéki tettet hajtott végre Szegeden. Ebből az építkezésből megmaradt egy máig is tevékenyen működő keresztény csoport, amely a templomot és az egyházközséget is magáénak érzi. Az azóta már a szegedi piarista gimnázium tanárává emelkedett Lajos István vezetésével énekkar szerveződött a plébánián, nagy kirándulásokat szerveztünk a Felvidéktől Hollandiáig. Soltvadkerten átalakítottam a családi nyaralónkat lelkigyakorlatos házzá, ahol az évek során több százan nyaraltak Szegedről is. Lassan közismertté váltam a városban, meghívtak a Rotary Klubba, amin keresztül megismerkedhettem a város gazdasági vezetőivel. Időközben úgy gondoltam, ha már olaszul tudok, illő lenne egy másik világnyelvet is megtanulnom. Előbb angolra, majd német nyelvre iratkoztam be, mindkettőt elfogadható szinten megtanultam. 1989 óta a nyári hónapokat Bajorországban töltöm, ahol nemcsak pihenni, hanem a plébániai munkában kisegíteni is szoktam. Így lett egy bajor egyházközségem is, Bogenbergben. Jó barátságot kötöttem a regensburgi egyházmegye Konrad Schmidtleitner atyával, a volt afrikai misszionáriussal, aki csöndes karitatív mun-

kájával hihetetlenül sokat tesz Brazíliától Dél-Afrikáig a legszegényebb egyházközösségekért.

– *Azt hallottam, Baka Istvánnal is jó barátságban volt...*

– Életemben és halálában is, hiszen én adtam föl neki az utolsó kenetet, és én készítettem vele az utolsó interjút. Pista számomra a csodálatos lelkű esendő embert jelenti, akinek a szekszárdi sírja roppant szimbolikus, hiszen a temetőbe épített grófi kápolna ajtaja mellé temették el. Ez jelképezi az ő egész világát. Nem nevelődött hívőnek, de a művészetet keresztül a misztikum, az élet teljessége felé keresett utat. Az ő könyvei, versei, versfordításai egységes világot alkotnak. Engem az ő érzéki, misztikus világa kicsit talán a dél-amerikai költőkre emlékeztet. A belvárosi híd közelében volt a Kincskereső szerkesztősége, és amikor a felsővárosi templomba mentem misézni, gyakran találkoztunk. Mindig elkísért a templomig, és sokszor mondta búcsúzásképpen, hogy egyszer eljön a misémre is. Ez sajnos elmaradt. Baka Pista megmarad nekem örökké gyászolandó személyes jó barátnak. A napi misében lehet emlékezni a halottakra, én azóta is minden alkalommal csöndben megemlékezem róla. Sokat kaptam tőle, sokat tanultam művészi szemléletéből.

– *Gyakran látom önt koncerteken, színházi előadásokon, vernisszázsokon...*

– A Szeged nyújtotta kulturális lehetőségeket igyekeztem kihasználni. A könyveim révén ismertséget szereztem, talán még respektust is sikerült kivívnom a városban. Gyakran szoktam mondogatni magamban Kosztolányi Üllői-úti fák című versét az ismerős szegedi fákra gondolva. Az évek során megismerkedtem a szegedi szombatos klubbal, Ilia Mihály tanár úrral, Péter Lászlóval, Horváth Dezsővel. Picit talán megöregedtek, és ma már kissé megfáradva egyre inkább a múltba tekintenek, de akkori-ban még a virágjukban voltak. Lázasan elemezték a változás folyamatát, amelyben így-úgy mindegyiküknek része volt. Ilia tanár úrtól a mai magyar irodalmat ismertem meg Esterházytól kezdve a határainkon túli alkotókig, és ő hozott össze Püski Sándorral is, akivel New Yorkban találkoztam, amikor a jezsuiták egyetemén lakván más érdekes kapcsolatokra is szert tettem. Megismerkedtem Varga atyával, a parlament volt elnökével, akiről akkoriban nem tudtam, hogy kicsoda, csak meglepett, hogy egy pap mennyire jól ismeri a politikát és megjósolta a kommunista rendszer bukását.

– *A politikával ön is kapcsolatba került, hiszen jelenleg Bartha László szegedi polgármester felsőoktatási és egyházügyi tanácsadója. Mennyire van befolyása ezekre a területekre?*

– A nagypolitika nagyvonalakban szép dolog, a napi politika azonban borzasztóan fárasztó, mert kicsinyes és sok apró technikai dologból áll össze. Azt remélem, a Jóisten megbocsátja nekem ezt a szerepvállalást. Nagyon nehéz a hétköznapi politikában vallásos embernek maradni. Ilyenkor sok mindent megtud az ember. Ezzel kapcsolatban van is egy anekdotám. Öt évvel ezelőtt úgy imádkoztam az Úristenhez: Édes mindenható Atyám, nem igazság, hogy te mindent tudsz, én pedig semmit. Ma pedig úgy imádkozom: Édes mindenható Atyám, szánlak téged, hogy mindent tudsz. Mert amit én tudok, már az is sok. Ez kormánypárti és ellenzéki politikusokra egyaránt áll. Az emberi társadalom miközben él, megbocsátó jósággal azt mondom, nagyon sok gyarlóságot követ el és halmoz fel. Egy társadalmat jobbra tenni kétféle pozícióból lehet: imádkozom a templomban, vagy aktívan bekapcsolódom a munkába, hogy bizonyos dolgok jobbak legyenek. A napi politikában sok minden szervezés kérdése. Nekem közvetlen kapcsolatom csak a polgármesterrel van, azt hiszem, amit az egyetemi politikában javasoltam neki, azt nagy százalékban igyekezett megcsinálni. Amit az egy-

házipolitikában tanácsoltam, azt is. Az apparátus már nem egészen így működik. A legnagyobb gondom, és azt hiszem, ez a magyar társadalomnak is az egyik alapprobléma: a jó politikai gondolatok sok esetben az apparátus renyhességén vagy ellenérdekeltségén úsznak el. Azaz a jó elképzelések nem valósulnak meg. Szerencsém, hogy ki lépve az egyetemről vagy a városházáról többnyire ma is gyalog járok. Ez egyre gyötrelmesebb is, mert a „fogadóórát” elkezdem a szemináriumi ajtóban, és a sekrestye-ajtóban sem biztos, hogy be tudom fejezni.

– *Kétpercenként megállítják az utcán?*

– Megállítanak, mert az emberek azt hiszik, ha valaki a városházán dolgozik, akkor mindent el tud intézni. Igyekszem is megtenni, amit tudok, ezért sok olyan dolgot is csinállok, amit nem kellene, ha csupán tisztviselőnek és nem papnak tartanám magam. Vállalnom kell a sorsomat, Isten könyörületessége nevében, amit csak tudok, meg kell tennem az emberekért. Fontosnak tartom, hogy nyilvánossághoz jussanak a különböző vallási közösségek, és reális kép alakulhasson ki róluk. Gyakran szembesülök a nem katolikus közösségek értékeivel is, ezért kemény iskolát kell kijárnom. Azzal is szembesülök, hogy egy-egy elhamarkodott politikusi döntés milyen rosszat hozhat, de azzal is: attól, hogy valaki ellenzéki, nincs feltétlenül igaza, nem biztos, hogy magasabb célok vezérlik. Lehet, hogy csupán a jövőbeni politikai karrierjét építgeti. A napi politikát gyakran kicsinyes, személyes érdekek mozgatják, ezért ebben a pozícióban megtanultam fölértékelni az egyházak közösségteremtő szerepét. A politika laza és kérdéselátó közösséget szervez, hiszen egyetlen nagy megmozdulásra kell koncentrálnia: a négyévenkénti választásokra. A vallási közösségekben van valami isteni erő, hiszen az oda jövő emberek hetente leszidjuk, perselypénzt kérünk tőlük, mégis újra eljönnek. Sokkal nagyobb a hatásuk az egyházi vezető embereknek, mint gondolnánk, és megbízatásuk sem négy évre szól. Érdekes módon ezt a városházi vezetők is tudják és respektálják, sohasem tekintettek még egyszerű tisztviselőnek. Nyakkendőben is papként kezelnek.

– *A katolikus egyházon belül sok irányzat létezik, önmagát hová sorolná?*

– Remélem, a haladók közé tartozom. Egyszer Esterházy Péterrel készítettem interjút, aki azt mondta nekem: miközben köztudott, hogy gyermekeinek keresztapja Jelenits István, nem mondja ki, hogy ő római katolikus, mert a mai társadalom kontextusában ez nem azt jelenti, amit kellene. Esterházyt én megfontolt, komoly gondolkodónak tartom, és meggyőződése, hogy hívő és vallásos ember. Megértettem az álláspontját. Számomra a legnagyobb gyötrelmem, amikor azt mondják nekem: téged elfogadunk, mert jó fej vagy, de a katolikus egyházat nem. Felháborodni sem tudok ezen a kijelentésen, hiszen ismerem magyar katolikus egyházat és a társadalmat is. Egyházunk az elmúlt években ugyan intézményeiben gyarapodott, és a lakosságnak körülbelül harminc százalékát hetente megmozgatja, de picit ódivatú maradt, nem tud naprakész lenni. Talán a „civil katolikus” kezdeményezések képesek lesznek majd változtatni ezen. Mert a „sokan vagyunk”-tudat, károsan felerősítette az intézményi öntudatot. Miközben az embereknek elsősorban nem a katolikus egyházra, mint intézményre, hanem Istenre van szükségük. Ha nem hitelesen közvetíti Istent a katolikus egyház, akkor elfordulnak tőle az emberek. Magam is amiatt aggódom, hogy tisztviselőként még papnak tekintenek-e az emberek. Semmit sem lehet restaurálni, nekünk most és itt kell élnünk és hatnunk a mai társadalomban. Az összes olyan kérdésre, amire eddig csak fél választ adtunk, választ kell adnunk. A másik fontos dolog: II. va-

tikáni zsinaton nemcsak a keresztény közösségek párbeszédét kellett volna szorgalmazni, hanem a más egyházakkal, az indiai vallásokkal, az iszlámmal való párbeszédet is, ami akkor csak jórészt, mint teoretikus szükségyszerűség merült fel. Ebben a globalizálódó társadalomban, ahol a muszlim közösségek is itt élnek közöttünk, ahol az indiai kultúra is itt van, az emberek a különféle felkínált vallási eszméket, mint valami-féle vallási svédasztal termékeit fogyasztják, s még nem nőttek fel ahhoz, hogy ki tudják választani, melyik a jó éték. Ebben a közegben nem beszélhetek úgy Bibliáról, ki nyilatkoztatásról, mintha az Isten egyedül az én ügyem lenne. Sokan rájöttek arra, hogy óriási üzlet van a lélekben, és a vallás címszó alatt megjelennek a valójában üzleti tevékenységet folytató csoportok is, és család módra egyháznak nevezik magukat. Egyik régi osztálytársammal találkoztam nemrégiben, aki valamilyen szekta tagjaként Angliában ügködik, és az a fő tevékenysége, hogy elmagyarázza az embereknek, hogyan lehet olyan befektetéseket csinálni, amelyekkel örökösödés esetén kevesebb illetéket kell fizetni. Ez persze azt is jelenti, hogy gazdasági alapon köti ehhez a szektához az embereket. Meg is kérdeztem tőle, nincs-e valami meggyőzőnivalója.

– *Az egyházakkal kapcsolatban kétféle összeesküvés-elmélet is létezik ma Magyarországon. Az egyik szerint a történelmi egyházak összeesküdtek a kormánnyal, hogy korlátozzák a különböző idegen vagy új egyházak, szekták térnyerését, s ezzel a vallásszabadság érvényesülését. A másik összeesküvés-elmélet szerint a gomba módra szaporodó, Magyarországon idegennek tekinthető egyházak, új szekták egyfajta nagykoalíciót alkotnak, és esetenként ellenzéki pártokkal is együttműködve „megfertőzik” az emberek agyát, szétrombolják a magyar családokat. Mi ezekről a nézetekről a véleménye?*

– A történelmi egyházaknak a baloldali és a szélsőségesen liberális politikával nagyon rossz tapasztalataik vannak, a baloldal nem tudja elfeledtetni, mit tett Magyarországon negyven évig, amíg üldözték a történelmi egyházakat. Ez lehetetlenné teszi a szorosabb együttműködést a történelmi egyházak számára, akiknek a jobboldal így potenciális szövetségese lett. Azt hiszem, ezen a politikai attitűdön felül kell emelkedni. Ha ugyanis az egyháznak csak olyan üzenete van, ami a politikai életben váltható fel, akkor valamit vagy valakit elárult. Én ugyanis nem gondolom, hogy Jézus Krisztus jobboldali vagy baloldali politikus volt, őt középen feszítették keresztre. Komolyra fordítva a szót: nem két politikai alternatíva között kell választani, nem ez a kettő létezik csupán. Igaz, hogy bizonyos rétegek úgy gondolják, a megváltást a politika hozza. De elég sokan vannak már – és ezt százalékosan mutatják a választások –, akik nemet mondanak erre, és az autonóm szervezetekben bíznak. Ilyen értelemben meggondolandó, hogy az egyház mennyire bonyolódjék bele a politikába, hiszen a politikában nincs abszolút jó választás, hanem csak az érdekek harcából a kevésbé rosszat lehet választani. Én ugyan azt mondom mindenkinek, menjen el szavazni, mert ha nem megy, akkor egy kis identitású politikai csoport nagy jogi lehetőséget kaphat arra, hogy meghatározza az életünket négy évre. Másrészt sohasem fogom azt mondani, hogy higgyenek valamilyen politikában. Azt mondom, higgyenek Jézus Krisztusban, higgyenek abban, hogy a jó lelkiismerettel élő és tevékeny ember sokkal több mindent meg tud oldani, mint egy politikai program. Higgyenek abban, hogy a vallási nevelésben részesült autonóm személyiség tud dönteni és tud kreatív lenni. Egy politikai program ezt segítheti, de nem helyettesítheti. A politikusoknak is szükségük van olyan szentekre, mint amilyen például Morus Tamás, az Utópia írója volt.

– *Mit gondol, hogyan kellene megváltoznia a magyar római katolikus egyháznak ahhoz, hogy a következő évezredben is be tudja tölteni történelmi feladatát?*

– A mostani magyar római katolikus egyház egy múlt századból itt maradt öreg úr, aki kétségbeesve szalad ide-oda, hogy az új dolgokat megismerje. Az életünk alapvetően más és bonyolultabb lett, mint húsz évvel ezelőtt volt. Ezt a dinamikus mozgást az idősödő klérus nem tudja követni, ehhez már az internet, a telekommunikáció világába beleszületett fiatalokra van szükség. Amit mi át tudunk adni, az a helytállásunk, az erkölcsi tartásunk. Hogy miként kell ezt realizálni, az már egy következő generációtól függ, akinek már ez a világ az életeleme. Hiszen ez a világ nemcsak a fejlődésről, hanem a bizonytalanságról és az esetlegességről is szól. Ma még van munkád, holnap már elbocsáthatnak. Ma ez a legtöbb ember alapvető életérzése. Nem egyszerűen egy kormányprogram hatása ez, hanem a felgyorsult, fejlődő világé. Mert nagyon szép dolgokat hirdetnek a multik amíg vásárlójuk vagy, de abban a pillanatban, amint elhasználtak téged, az utcára dobznak. Nincs biztosítva az életed, ha nincs egy olyan háló ebben az érdekérvényesítésre berendezkedett világban, amely akkor is működik és segít téged, ha már nem vagy értékes munkaerő. A jövőben ezért fölértékelődnek a barátságok, a gerinces emberek, azok a közösségek, amelyek túllátanak a pillanatnyi érdeken. Az emberek egy része már tudja ezt, és érzi, hogy jó ismeretségbe kerülni más emberekkel a templomban.

– *Közeleg a karácsony, melyik volt az eddigi legemlékezetesebb ünnepe?*

– Általában a szemináriumban, barátaim körében és a templomban szoktam tölteni a karácsonyt, ami számomra legerősebben az éjféli miséhez kötődik. A negatív értelemben vett legemlékezetesebb karácsonyom Rómában volt, amikor a Pergolesi-dallamokból ismert furulyások jöttek le a hegyekből a városba, és dudálták teli karácsonyi hangulattal az örök várost. Sétáltam a Piazza Navonán, és mindenütt a „Stille Nachtot” lehetett hallani. Borzasztóan hiányzott a Mennyből az angyal és a Csendes éj. Ekkor tudatosult bennem, hogy a karácsonynak számomra van egy speciális szubkultúrája. A másik karácsonyi élményem az 1989-es romániai változásokhoz fűződik: akkor visszanyertem a hitemet az egyszerű emberekben. Nyugdíjasok hozták el a szaloncukrut a felsővárosi plébániára, hogy vigyük el Romániába, mert az ottaniaknak eddig nem volt karácsonyuk. Van egy-egy pillanat – és a karácsony ilyen –, amikor a háromszázhatvannégy napra száműzött ember legalább egy napra követeli a jogát. Imádom ilyenkor az embereket! Valószínűleg az Ursten ilyenkor látja, hogy az a jó, amit ő megálmodott bennünk. Ez a jóság haldoklik ugyan, de mégis él bennünk. Én is azt látom meg, amikor karácsony másnapján hazamegyek, és anyám a kis ajándékát odaadja nekem: egy család vagyunk.

– *Mi lehet az üzenete az ünnepnek 2000 karácsonyán?*

– Ugyanaz, mint volt: dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a jóakarátú embereknek. Itt, Szegeden azt is kívánom, hogy ez a békesség a Balkánon is köszöntsen be. Nagy probléma, hogy a gyűlölet ellen nincs politika, illetve egyetlen politika van: a szeretet. Már ahogyan azt az Isten csinálta. De abba bele kell halni. Ahhoz, hogy az Isten szeretetére emlékeztessen valaki, egy életet oda kell adni. Ezt tesszük, mi, keresztények, és ezt teszem én is, mint pap. Remélem ezek az egyszerű emberek megőriznek szívükben és most sem tartanak hivatalnoknak. A szeretet fontosságát karácsonykor mindenki elismeri, csak aztán elfelejti. De hiszünk abban, lesz újra karácsony 2001-ben és azután is, hiszen a szeretet nem halhat ki a világból.

Hollósi Zolt